

İntihal | Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.

| This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

KENDİ KORKULARINDAN KAÇANLAR: THOMAS HOBBS, JOHN LOCKE

RUNAWAYS FROM THEIR OWN FEARS:

THOMAS HOBBS, JOHN LOCKE

Anıl Aygen*

ÖZ

Orta Çağ ve Aydınlanma dönemi Avrupa tarihi, kanlı savaşlar, siyasi çalkantılar, yeni mezheplerin ortaya çıkışıyla başlayan din kavgaları ile doludur. Bu yaşanan olaylar yeni bir çağın arifesinde gerçekleşen doğum sancularına benzetilebilirse de o dönemin teorisyenlerini oldukça korkutmuş ve bu sıkıntılı sürecin nedenlerini araştırmaya itmiştir. Her teorisyen kendi yaşadıkları çevrenin, dönemin ve çektikleri sıkıntuların veya kendilerini rahatsız eden tehlikelerin etkisi ile sorunlara karşı birer bakış açısı geliştirmiştir. Geliştirdikleri bu bakış açısı ile bir yandan mevcut veya olası sorunlara çözümler ararken, gerçekte kendi korkularının yaşanmadığı bir düzenin hayalini kurmuşlardır. Bu bağlamda çalışmamız iki İngiliz egemenlik kuramcısı olan, Thomas Hobbes ve John Locke ile sınırlı olarak bu yazarların hayatı, yaşadıkları dönemin koşulları ve siyasi durumu ile onları korkutan olguları ve ortaya attıkları fikirler ile bu olgular arasında bir ilişki den bahsedilip bahsedilemeyeceğini araştırmaktadır.

Anahtar Kelimeler John Locke ~ Thomas Hobbes ~ Toplum ~ Devlet ~ Korku

ABSTRACT

In the history of Europe, Middle Ages and Enlightenment Era were full of bloody wars, political crisis and clash of religions due to newly arising sects. At the threshold of a new age those cases could seem like labour pains. But those times' scholars were frightened and searched the causes of crises they faced. All theoreticians developed a unique point of view that is affected by their sphere and era in which they live, problems they faced and disturbing threats. They searched solutions to existing or possible problems and dreamed a life that has nothing to fear with the point of view that they developed. In this context, our study focuses on two British scholars, Thomas Hobbes and John Locke. They approach to the problems from two opposite sides. Why did they see different solutions to the crises they faced? This study searches if there is a relation between their theories and their lives or not.

Keywords John Locke ~ Thomas Hobbes ~ Society ~ State ~ Fear

* Araştırma Görevlisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Genel Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı.

© 0000 0002 4025 6436 a.aygen@anadolu.edu.tr

Teşekkür: Değerli eleştirileri ile çalışmanın tamamlanmasına katkı sunan Arş. Gör. Burcu Değirmencioglu'na teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Bu eser Creative Commons Alıntı-GayriTicari-Türetilemez 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır. This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License.

GİRİŞ

Doğa durumu ve devletin nasıl oluştuğu ile ilgili sorular Orta Çağ sonrası yazarların ilgisini oldukça çekmiştir. Bu sorulara verilen cevap, farazi bir sözleşme olmuş ve yazarlar bu sözleşmenin koşulları ile ilgilenmişlerdir. Doğa durumu ile ilgili kaynaklara baktığımızda bu kaynakların Sofistlere kadar uzandığını görürüz. Doğa durumundan gelenin, evrensel olduğu için değişmeyeceğini savunan Sofistler bu bağlamda erdemli insanın nasıl yetiştirileceği sorusuna doğa yasalarını arayarak cevap aramışlardır.¹ Doğa durumu Orta Çağ sonrası felsefeciler için ise bir çıkış noktası olmuştur. Bir varsayım olarak karşımıza çıkan doğa durumu farklı devlet anlayışları için farklı temeller olarak tasarlanmışlardır. Thomas Hobbes ve John Locke bu bağlamda egemenlik kuramına farklı bakış açıları getirmiş yazarlardır. Bu farklılığın başlıca sebebi üstte de belirtildiği gibi yaşadıkları dönemin koşulları, içinde doğdukları sınıf ve tarihsel olayların tetiklediği bilişsel ve bilinç dışı korkular olarak düşünüldüğünde ortaya attıkları fikirler birer saik kazanmakta ve somut koşullar ile temellenmektedir. Çünkü “hayatından memnun olan, insan veya sınıf düşünmez. Düşünce tehlikelerle dolu bir dünyadır. Her düşünce bir şüphe, bir kopuştur.”² Öyleyse, çalışmamızın konusunu oluşturan yazarlar, düşünmekten daha çok korktukları bir durumdan kaçmak için düşünmeyi göze almışlardır.

Hobbes, hayatta kalma savaşını sona erdirecek bir tanrının hayalini kurarken; Locke, bu tanrının gazabından korunmak için onu olabildiğince yeryüzüne indirmek ve onu zincirlemek ister. Yazarların bu bağlamda ortaya attıkları toplum sözleşmelerinin içeriği ve bu sözleşmeden öncesi için tasavvur ettikleri doğa durumları da birbirinden farklıdır. Bu doğa durumları, çalışmamızda da göreceğimiz üzere yazarların yaşadıkları dönemin, konularının ve korkularının bir yansımasıdır.

I. THOMAS HOBBS

“...ve bunun üzerine sevgili annem

Doğurdu ikizleri bir seferde hem beni hem korkuyu.”³

Hobbes kendisi için korkuların en büyüğü olan ölüm korkusu ile savaşmanın yollarını arayarak geçirdiği hayatından izler taşıyan, egemenlik kuramına ve şiddet tekelinin önemine dair bir teori ortaya atmıştır. Hobbes’un egemenlik kuramı, herkesin herkes ile savaşını (*bellum omnium contra omnes*) önlemeyi amaçlar. Bunun için gerekli olan insanları birbiriyle savaşmaktan alıkoyacak ve bu yönde hareketleri şiddetle cezalandıracak bir otoritenin varlığıdır. Ancak Tanrı böylesi bir güce sahiptir o da yeryüzünde değildir. Öyleyse çözüm yeryüzünde itaat edilecek tanrıyı insan eliyle yaratmaktır.

¹ Yavuz Kılıç, “Hobbes, Locke ve Rousseau’da Doğa Durumu Düşüncesi”, *Erciyes Üniversitesi Felsefe Bölümü Dergisi*, 2015, s. 99.

² Aydın Yaka, *Sosyoloji Yazıları: Çatışma Kültüründen Uzlaşma Kültürüne*. İstanbul: Gündoğan Yayınları, 2018, s. 228.

³ Hobbes, T. *The Life of Mr. Thomas Hobbes of Malmesbury*. Early English Books, (Erişim tarihi: 20.11.2020) <https://quod.lib.umich.edu/e/eebo/A44004.0001.001/1:2?rgn=div1;view=fulltext>

A. THOMAS HOBBS'UN HAYATI

Thomas Hobbes'u yaşadığı dönem itibariyle bir aydınlanma çağı düşünürü olarak tanımlamak mümkün gözükmemektedir. 1588'de Westport'ta Thomas Hobbes cahil bir papaz vekilinin oğlu olarak dünyaya geldi.⁴ Hobbes, İspanyol Armadasının yaklaşmakta olduğu haberi yüzünden erken doğmuş ve bu durumu "...*korku benim ikiz kardeşimdir*"⁵ sözüyle nitelendirmiştir. Fakir bir aileden gelen Hobbes bu bağlamda sınıfsal açıdan ne soylu ne de burjuvadır. Fakat ailesinin din sınıfına mensup oluşu dönemin koşulları neticesinde onu soylu sınıfa yakınlaştırır.⁶

Thomas Hobbes, çocuk denebilecek bir yaşta Latince ve Yunanca öğrenmiş ve antik eserlerden çeviriler yapmıştır. Öğrenimini tamamladıktan sonra soylu bir ailenin yanına yerleşen Hobbes, bu ailenin çevresine karışmış ve dönemin pek çok önemli düşünürü ile tanışma fırsatı bulmuştur. Avrupa seyahatleri boyunca (bu seyahatlerin biri 1641 yılında başlayan iç savaştan kaçmak için zorunlu olarak yapılacak ve bu seyahatte veliaht prens 2. Charles'ın öğretmenliğini yapacaktır.)⁷ başta Galileo olmak üzere pek çok bilim adamı ve Descartes gibi felsefeciler ile de tanışma fırsatı elde eden Hobbes bu gezilerin neticesinde tamamen yabancı olduğu matematik ve geometri hakkında bilgi sahibi olmuş ve bu alanlarda da çalışmaya başlamıştır.⁸

Toplumsal bir değişimin ortasında doğmuş olan Thomas Hobbes burjuva sınıfının o günkü karşılığını oluşturan kesim ile pek az temas etmiştir. Öte taraftan hayatı daima soylu işverenleri arasında geçmiş ve sadık soylu dostlar edinmiştir.⁹ Hayatının son yıllarına kadar eser veren ve açgözlülük ile para kazanma hırsına karşı şiddetli bir tutum takınan Hobbes, verdiği pek çok eser ve ürettiği fikirler ile günümüze kadar gelmeyi başarmıştır. Hobbes'un çalışmalarında işlediği bu fikirleri daha iyi anlayabilmek için yaşadığı dönemin başlıca siyasi ve toplumsal olaylarını incelemek gerekir. Zira diğer yazarlardan farklı olarak Hobbes'un yaşadığı ölüm korkusu travmatik boyuttadır.

Korku, bir *doğum travması*¹⁰ olarak Hobbes'un hayatı boyunca peşini bırakmamıştır. 20. Yüzyılda başlayan psikanaliz çalışmaları ve Otto Rank'ın fikirlerinin ortaya çıkmasına Hobbes'un yaşadığı dönem açısından daha üç asır olduğu düşünülürse, Hobbes haklı olarak, korkusuna mantıklı bir sebep arayışına girmiş ve yaşadığı dönemin çalkantılarını yaşadığı korkuya

⁴ Yahya Zabunoğlu, "Hobbes: Hayatı, Eserleri ve Hukuki Fikirleri", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1959, s.219.

⁵ John Aubrey, *Aubrey's Brief Lives*. Londra: Vintage Classics, 2016, s.292.

⁶ Aubrey, *Aubrey's Brief Lives*, s.291.

⁷ Aubrey, *Aubrey's Brief Lives*, s.296.

⁸ Y. Zabunoğlu, "Hobbes: Hayatı, Eserleri ve Hukuki Fikirleri", s.220.

⁹ Y. Zabunoğlu, "Hobbes: Hayatı, Eserleri ve Hukuki Fikirleri", s.221.

¹⁰ Doğum Travması: Otto Rank'ın psikanaliz alanında ortaya attığı görüş. Rank'e göre yaşadığımız bütün korkular ve psikolojik sorunların kökeninde doğmak ile yaşadığımız travma vardır. İnsan doğmakla başa çıkması zor bir olay yaşamıştır. Hayatı boyunca bu travmayı atlatmak ile uğraşır ve anne karnında duyduğu güveni arar. Hobbes'un korkuları ile Otto Rank'ın çalışmaları bu bağlamda paralel bir yol izler. Hobbes'un Leviathan'ı bu bağlamda anne figüründen transfer edilmiş haz veren bir korunma güdüsünün yönlendiği baba figürü, Leviathan'ın egemen olduğu devlet ise ulaşılması mümkün olmayan anne yerine zorunlu olarak kabul edilmiş bir babanın koruduğu çatıyı sembolize etmektedir. Baba, güçlü ve sevilendir ama aynı zamanda cezalandırıcıdır. Bkz. Otto Rank. *The Trauma of Birth*. Londra: Kegan Paul, Trench, Trubner & Co., Ltd, 1929, s.121.

sebepler olarak göstermiştir. Sebebi her ne olursa olsun Hobbes yaşadığı korku neticesinde pek çok eser vermiş ve özellikle egemenlik kuramı açısından yeni bir bakış açısı ve arkasında zengin bir kaynak bırakmıştır.

B. THOMAS HOBBS'UN YAŞADIĞI DÖNEMDE İNGİLTERE

“Monarşi, dünya üzerindeki en üstün şeydir. Çünkü krallar yalnız Tanrının tahtında oturan temsilcileri değillerdir fakat bizzat tanrı tarafından tanrılar olarak anılırlar.”¹¹

17. Yüzyıl İngiliz tarihi için devrimler çağı olarak nitelendirilir. Bu çağa Britanya, günümüz kavramları ile açıklayacak olursak, gelişmekte olan devlet olarak girmiş fakat dünyayı domine eden bir süper güç olarak bu çağdan çıkmıştır.¹² Bu yükseliş ise oldukça sancılı bir dönüşüm süreci ile birlikte olmuştur.

İngiliz parlamentosu, 17. Yüzyılda yaşanan dönüşümün sahnesi gibidir. Lordlar ve Avam Kamarası olarak ikili bir yapıya sahip olan parlamentoda Avam Kamarasının ağırlığı soylulara rağmen bu yüzyılda gittikçe artmıştır. Bu dönemde Avam Kamarası halktan ziyade zengin fakat soylu olmayan yeni oluşmaya başlamış burjuva sınıfını temsil etmekteydi.

17. Yüzyıl İngiltere’inde tam olarak burjuva sınıfı ve diğer kapitalizm ile ilgili terimlerin günümüzdeki karşılıklarından söz edemeyiz. Fakat yerleşik feodal kökler ve bu anlayışın getirdiği siyasi güç yerini tedricen servete bırakmaktadır.¹³ Bu dönemde bir İngiliz’in özgür sayılması için *malik* sıfatını taşıması gerekmektedir. Keza *Common Law* da aynı şekilde özgür insanın hukukuydu. Fakat yalnız soylular değil burjuva sınıfı da özgür insan olarak kabul ediliyordu. Bu insanların aynı zamanda parlamentoda temsil ediliyor oluşu İngiliz devrimlerini, Fransız Devriminden ayırır.¹⁴ 1641’de başlayan İngiliz İç Savaşı bu bağlamda 3. Sınıfın soylular ve krala karşı ayaklanması değil, parlamento ile hükümet arasında çıkan bir egemenlik kavgasıdır.

1641 yılında İngiltere’de başlayan iç savaşın sebebi 1603 yılında Tudor hanedanından sonra başa gelen Stuart’ların yürüttüğü sert ve başarısız politikalar, parlamentonun sık sık dağıtılması ve kralın mutlak monarşiye dönük çabaları ve Anglikanizm ile başlayan bir olaylar silsilesidir. 8. Henry’nin Katolik kilisesinden bağımsız olarak kurduğu Anglikan kilisesine ait ayin usullerinin 1637 yılında uygulanmaya başlaması ile ülkede isyanlar başlamıştır.¹⁵ 1. Charles bu isyanları bastırmak için gerekli parasal kaynağı vergi ile sağlamak isteyince Parlamento ile anlaşmazlığa düştü. Bu noktadan itibaren, iç savaş başlatan toplumsal olaylarla beraber, iktidarı taç ile parlamento arasında paylaştıran *Crown in Parliament* uygulaması değişen toplumsal gerçeklere cevap verememiştir. Ortaya çıkmaya başlayan burjuva sınıfı, yine aynı şekilde

¹¹ 1. James’e ait olan bu söz dönemin iktidar anlayışının arkaik temellerini ortaya çıkarır. bkz. *The Divine Right of Kings: 4* | Faculty of History, University of Cambridge, (Erişim tarihi: 20.11.2020), <https://www.hist.cam.ac.uk/divine-right-kings-4>.

¹² Christopher Hill, *The Century of Revolution 1603-171.*, Londra: Routledge, 1980, s.2.

¹³ Hill, *The Century of Revolution*, s.17.

¹⁴ Hill, *The Century of Revolution*, s.9.

¹⁵ Yaşar Salihpaşaoğlu, *Din ve Devlet Arasındaki İktidar Mücadelesi: Avrupa Örneği*, Ankara: Adalet Yayınevi, 2014, s.137.

kapitalistleşen soylu sınıftan bir kesimin varlığı ve bunların mülkiyet hakları ve vergilendirme konusunda kralın yetkilerinin sınırlandırılmasını istemeleri dini sebepli çatışmaların yanında politik ve daha tehlikeli bir çatışma ortamı doğurmuştur.¹⁶ Bu yaşanan toplumsal ve politik olayların neticesinde kısa sürede iç savaşın ayak sesleri hissedilmeye başlanmış ve 7 yıl süren iç savaş Oliver Cromwell'in mutlak zaferi ile sonuçlanmıştır. Savaşın neticesinde Kral 1. Charles idam edilmiş ve cumhuriyet rejimi kurulmuştur.¹⁷

Thomas Hobbes iç savaşın başlayacağını hissederek Fransa'ya kaçmıştır. Fransa'da olduğu süre içerisinde en önemli yapıtı olan Leviathan'ı kaleme almış fakat yazdığı eserin beklediği etkiyi yaratması bir yana bu eser sebebiyle oldukça olumsuz tepkiler almıştır. Bu tepkiler üzerine Fransa'da da kendini güvende hissetmeyerek 1652 yılında Fransa'dan ayrılarak İngiltere'ye dönmüştür. Cromwell'in ölümünün ardından oğlunun rejimi koruyamaması sebebi ile 2. Charles iktidarı ele geçirmiş ve İngiltere'de restorasyon dönemi başlamıştır. Hobbes bu sırada Behemoth'u kaleme almış ve hayatının geri kalanında matematik ve geometri ile ilgilenerek 1679 yılında 91 yaşında vefat etmiştir.¹⁸

Görüleceği üzere, Hobbes'un yaşadığı dönem itibari ile İngiltere, temeli mezhep sorunlarına ve daha da geçmişten gelen etnik bölünmüşlüklere dayanan ciddi bir iktidar mücadelesine sahne olmuştur.¹⁹ Bu iktidar mücadelesi, kanlı bir iç savaş doğurmuş ve sonucunda Hobbes bir süreliğine de olsa Fransa'ya kaçmak zorunda kalmıştır. İktidar mücadelesinin yarattığı güvensizlik hissi Hobbes'un iktidar kavramına bakış açısının temelini oluşturur. Halihazırda korku ile başlayan hayatı dönemin siyasi koşulları neticesinde hep bir güvensizlik duygusunu da beraberinde getirerek Hobbes'u bu korkuların yaşanmadığı bir toplum arayışına itmiştir. Bu arayışın neticesinde yukarıda da belirttiğimiz üzere Leviathan ortaya çıkacaktır.

C. THOMAS HOBBS'UN KORKUSUNU YENECEK KADAR GÜÇLÜ BİR CANAVAR: LEVIATHAN

"Leviathan'ı bir çengelle çekebilir misin? Veya dilini en derine sarkıttığın bir halatla bağlayabilir misin?"

Burnuna sazdan bir kanca takabilir misin? Veya çenesini (alıç'ın) dikeniyile delebilir misin?"

Sana yalvaracak mı? Güzel sözler söyleyecek mi sana?"

Uzlaşacak mı seninle? Onu sonsuza kadar esir edebilesin diye?"²⁰

Leviathan, Thomas Hobbes'un şiddetli bir ölüm korkusunun gölgesinde tasvirini yaptığı doğa durumundan, insanın nasıl çıkacağını anlatır. İnsan doğa durumunda, yoksul, vahşi ve kötü bir hayat sürer. Bu hayat insanın sürekli bir savaş durumunda olması sebebiyle kısa

¹⁶ Hill, *The Century of Revolution*, s.44.

¹⁷ Hill, *The Century of Revolution*, s.106.

¹⁸ Y. Zabunoğlu, "Hobbes: Hayatı, Eserleri ve Hukuki Fikirleri", s.219.

¹⁹ Hugh Kearney, *Britanya Adaları Tarihi*, İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2019, s.182.

²⁰ Eski Ahit (Erişim tarihi: 01.02.2021) https://www.lds.org/bc/content/shared/content/english/pdf/language-materials/83290_eng.pdf?lang=eng.

sürer. Hobbes, bu bağlamda tepesinde Leviathan'ın oturduğu devletin amacını *bireysel güvenlik* olarak açıklar.²¹

İnsanların güvenliğe ihtiyaç duymasının sebebi eşitlikten kaynaklanır. Hobbes'a göre insanlar eşit yaratılmışlardır. Öyle ki aralarındaki fiziki ve/veya akli farklılıklar -ki Hobbes insanın yeteneklerini fiziksel kuvvet, tecrübe, akıl ve tutku olarak 4'e indirger-²² birbirlerini dengeler ve sonuçta birinin bir başkasına karşı üstünlüğünü oluşturacak derecede bir zayıflık – güçlülük ilişkisi kurulamaz. Bu eşitlikten ise güvensizlik, güvensizliktense savaş doğar. Bu savaş sonuç olarak herkesin herkes ile savaşır.²³

Thomas Hobbes'un doğa durumu için öngördüğü savaşı bitirebilecek yegâne oluşum devlettir. Devlet, insanları korkutacak bir güç olarak ortaya çıkmadıkça insanlar Hobbes'un 2. doğa yasası olan barışı izleme kuralını işletemezler.²⁴ Hobbes bu bağlamda insanların içindeki korkuyu yok etmek gibi bir amaca yönelmez. Hobbes'un amacı insanların bütün korkularını yönlendirebilecekleri tek bir nokta yaratmaktır. Böylece pek çok şeyden ve üstelik öngörülemez tehlikelerden korkmak yerine sadece Leviathan'dan ve ondan da hangi hâl ve şartlarda korkacağına bilerek yaşamak Hobbes'un tercihidir. Bu bağlamda Hobbes'un evreni korku teması üzerine kuruludur. Yazarın korku ve korkuyla alakalı istikrah ve dehşet tanımları şu şekildedir.

“...Çaba bir şeyden kaçınmak biçiminde olduğu zaman istikrah adını alır... İstikrah, kendisinden kaçınılan nesnenin zarar vereceğinden korkuluyorsa, korku adını alır... Korku, nedeni veya nesnesi bilinmediğinden, Dehşet; aslında, nedenini veya nesnesini bilmeden korku duyan biri, ilk başta, korkusunun nedenini bilir; ama, daha sonra, herkes yekdiğerinin bildiğini varsaydığı için, bu unutulup gider ve geriye dehşet kalır. Bundan ötürü, bu duygu, tek bir insanda değil, bir insan topluluğunda ortaya çıkar.”²⁵

Thomas Hobbes'un korku ve dehşet ile ilgili tanımlamaları egemenlik teorisi açısından önem teşkil eder. Çünkü doğa durumu bir öngörülmezlik, eşitlik ve bu eşitlikten doğan bir güvensizlik içerir ki Hobbes'un tanımını çerçevesinde bu bir *dehşet* halidir. Oysa korku, sebebi ve nesnesi bilinen bir durumdan kaçınma halidir. Leviathan bu açıdan bakıldığında toplumun her an her yerde göreceği bir nesne ve korkmak için sebeptir. Bu bağlamda Hobbes'un tanımlarından hareketle diyebiliriz ki Leviathan ile Hobbes, toplumu dehşet halinden kurtarıp korku ve istikrah duygularına çekmek istemektedir.

İnsanların içindeki korkuyu bitirmek gibi bir amacı olmayışı, Hobbes açısından korkunun insan için bir sabit olduğunu gösterir. Bu durum Hobbes'un yukarıda da belirttiğimiz gibi yalnızca bir doğum travması yaşadığını göstermez ,aynı zamanda korkuyla anne karnında tanışmasının bir sonucudur. Rank'in ortaya attığı teorinin de ötesinde, Hobbes anne karnındayken dahi korkudan arınmış bir halde değildir ve bilindiği üzere annesinin yaşadığı korku sebebi

²¹ Thomas Hobbes, *Leviathan*, İstanbul: Yky Yayınları, 2013, s.153.

²² Thomas Hobbes, *De Cive*, *public-library*, 1657, s.7, (Erişim tarihi: 12 10, 2020), <http://www.public-library.uk/ebooks/27/57.pdf>.

²³ Hobbes, *Leviathan*, s. 99.

²⁴ Hobbes, *De Cive*, s.17.

²⁵ Hobbes, *Leviathan*, s.51-52.

ile prematüre doğmuştur.²⁶ Bu durum Hobbes için korkunun olmadığı bir dünyanın varlığını imkânsız kılmıştır. Bu açıdan Hobbes'un egemenlik teorisi Silenus ile Midas'ın hikayesi ile özdeşleşir fakat bu hikâyeyi aşar. Midas ile Silenus'un hikayesi şu şekildedir:

"Kral Midas'ın, Dionysos'un yoldaşı bilge Silenus'u avlamak için yola çıktığı eski bir hikâye vardır. Midas, Uzunca bir süre yakalayamamıştır fakat sonunda Silenus kralın eline düşer. Kral sorar: İnsan için en iyi ve en tercih edilebilir şey nedir? İblis; kral kendisini mecbur bırakana kadar sessiz, inatçı ve hareketsiz bir halde durur ve sonunda tiz bir kahkaha patlatarak şu sözlerle dile gelir: "zavallı, kısa ömürlü yaratıklar, şansız ve zorluğun çocukları neden bana duymak istemeyeceğin senin için en iyi olanı soruyorsun? En iyi olan senin için ulaşılmaz olandır: hiç doğmamış olmak, hiç var olmamak, hiç olmak. Fakat senin için bundan sonraki en iyi ise yakında ölmektir."²⁷

Kral Midas'ın hikayesinde de görüleceği üzere bir insan için bilgece olan, var olmamaktır. Var olan bir insan için yapılacak en iyi şey ise yok olmaktır. Hobbes bu durumu teorisinde ustaca işler. Ölüme dair korkusunu aşamadığı için kendisini değil fakat benliğini yok edecek bir toplum düzeni hayal eder. Hobbes bu noktada Erich Fromm'un tanımıyla mazoşizme özlem duyan sadist bir karakter çizer. Fromm'a göre "*mazoşizm, kişinin kendisini yenilmez büyüklükte bir güç içinde eritmeyi ve onun gücünün ve etkusunun bir parçası olmayı amaçlaması olarak tanımlanabilir.*"²⁸ Hobbes'un sadist bir karaktere sahip olması ise insanın doğası ile yaptığı çıkarımlardan kolayca anlaşılır. Yine Fromm, Hobbes'un bu durumunu şöyle açıklar ve Adolf Hitler ile arasında bir bağıntı kurar:

"Sadizm birçok gözlemciye mazoşizmden daha az karmaşık görünmüştür. Bir kimsenin başkalarını incitmek ya da onlar üzerinde egemenlik kurmak istemesi, iyi olmasa da hayli doğal geliyordu. Hobbes, 'yalnızca ölümlerle son bulan sürekli ve kaygılı güç elde etme isteği'nin varlığını, 'bütün insanlığın genel bir eğilimi' olarak görüyordu. Ona göre güç arzusunda şeytani bir nitelik yoktur., tersine zevk ve güven isteğinin son derece akla uygun bir sonucudur. Hobbes'tan, egemenlik kurma arzusunu, en elverişli olanın yaşamını sürdürmesin yolunda verilen biyolojik olarak koşullandırılmış savaşımın mantıksal sonucu diye açıklayan Hitler'e dek bir çok kişi, güç ya da erk sahibi olma hırsını, insan doğasının, görünenin dışında bir açıklama getirmeyen bir parçası olarak değerlendirdi."²⁹

Hobbes için önemli olan, karşı konulamaz bir erkin toplum üstünde var olmasıdır. Her ne kadar toplum sözleşmesi önemli bir yer teşkil etse de Hobbes'un kuramı açısından zorunlu değildir. Egemen güç için bu bağlamda *rızaya* gerek yoktur. Hobbes bu durumu şu şekilde açıklar:

"Zorla kurulmuş bir devlet, egemen güç zorla ele geçirildiği zaman olur ve tek tek insanlar veya çok sayıda insan, oy çokluğu ile, ölüm ve esaret korkusundan, onların hayatını ve özgürlüğünü elinde tutan insanın veya meclisin bütün eylemlerini kabul ettiklerinde, egemen güç zorla ele geçirilmiştir. Sözleşme ile kurulmuş devletten...sadece şu noktada farklıdır; egemenlerini seçen insanlar bunu birbirlerinden korktukları için yaparlar, tayin ettikleri kişiden korktukları için değil; bu durumda ise korktukları kişiye boyun eğerler. Fakat her iki durumda da bunu yapmalarının nedeni korkudur...Egemenlik hakları her

²⁶Thomas Hobbes, *The Life of Mr. Thomas Hobbes of Malmesbury*, Early English Books: <https://quod.lib.umich.edu/e/eebo/A44004.0001/1:2?rgn=div1;view=fulltext> adresinden alındı. (Erişim tarihi: 20.10.2020)

²⁷ Rank, *The Trauma of Birth.*, s.1.

²⁸ Erich Fromm, *Özgürlükten Kaçış*, İstanbul: Say Yayınları, 2017, s.229

²⁹ Fromm, *Özgürlükten Kaçış*, s.159-160

ikisinde de aynıdır. Egemenin gücü, onun rızası olmadan, başka birine devredilemez...haksızlıkla suçlanamaz, tek yasa koyucudur ve barış ve savaş zamanlarına ve nedenlerine kendi karar verir.”³⁰

Anlaşılabileceği üzere doğa durumu, diğer bir deyişle özgür ve bireysel yaşamdan kurtardığı sürece egemenin nasıl iktidarı ele geçirdiğinin bir önemi yoktur. Bu bağlamda Hobbes’un arzusu özgürlükten kurtulmaktır. Doğa durumundaki insan Hobbes için kendisine güven veren bağlardan arınmış bir biçimde dış dünyada soyutlanmış insan demektir. Dolayısı ile dış dünyaya karşı çaresizdir ve dehşet içinde yaşar. Bu yüzden:

“Çaresizlik de kuşku da yaşamı felce uğratar ve insan yaşamak için, özgürlükten kaçmaya çabalar. Yeni bir bağlılığa sürüklenmiştir. Bu bağlılık, yetke sahipleri ya da toplumsal kümenin denetiminde olmakla birlikte, kendisinden tümüyle koparılmamış olan ilk bağlardan farklıdır. Kaçış, yitirmiş olduğu güven duygusunu vermez ona, yalnızca kendi benliğini ayrı bir varlık olarak algılamayı unutturmasına yardımcı olur. Yalnız olmaya dayanmadığı için, benliğini yitirmeyi seçer.”³¹

Hobbes, Fromm’un görüşlerine paralel bir biçimde özgürlüğe karşı olumsuz bir bakış açısı geliştirmiştir. Özgürlük, Hobbes’a göre korku ve zorunluluk ile tutarlı bir görüntü çizer³² ve *özgürlüğün güzel adına* aldanmak ve bunu doğal bir hak olarak görmek kolaydır. Özgürlük üzerine yazılmış eserler ile bu durumu tasdik etmek, nifak ve kargaşadan başka bir şey getirmeyecektir.³³ Hobbes, kuramını özgürlükten olabildiğince çekinirken ve özgürlüğü olabildiğince sınırlandırarak kavramsallaştırırken üstün bir erk arzusu ve bu iktidara boyunduruk altına girme isteğini gerçekleştirme amacı ile şekillendirmiştir. Bu durum ve bununla bağlantılı olarak Hobbes’un arkasında bıraktığı zengin literatür yazarın doğumu ile başlayıp hayatı boyunca peşini bırakmayan travması ile yakından ilgilidir.

II. JOHN LOCKE

“Tanrı, kendi adaletiyle, insanı yalnız kalmanın kendisi için iyi olmadığı, gerekliliklerin, uyumun ve temayülün güç zorunlulukları altında topluma sürüklenmek ile anlayış, sürüp gitmek ve eğlenmek için dille donatılmış bir şekilde yarattı.”³⁴

John Locke, Hobbes’un aksine özgürlüklere önem veren liberal bir düşünürdür. Mutlakiyetçiliğin karşısında yer almış ve bu yüzden 1688 devriminin önemli bir destekçisi olmuştur. Locke bu bağlamda başta mülkiyet hakkının bir savunucusu, burjuva sınıfının bir sözcüsü olarak karşımıza çıkar. Hobbes ne kadar *Tory*³⁵ ise Locke da o kadar *Whig*³⁶’tir. Eşitlik ve özgürlük anlayışı da bu sebeple biçimseldir.³⁷ Locke’da aynı Hobbes gibi egemenlik teorisini

³⁰ Hobbes, *Leviathan*, s.155.

³¹ Fromm, *Özgürlükten Kaçış*, s. 263.

³² Hobbes, *Leviathan*, s. 164-166.

³³ Hobbes, *Leviathan*, s. 167

³⁴ John Locke, *Yönetim Üzerine İkinci İnceleme*, Ankara: Eksi Kitaplar, 2016, s.138.

³⁵ Kral yanlısı, monarşiyi destekleyen restorasyon dönemi İngiliz Partisi, bkz. Britannica, T. Editors of Encyclopaedia. "Whig and Tory." *Encyclopedia Britannica*, (Erişim tarihi: 15.02.2020) <https://www.britannica.com/topic/Whig-Party-England>. Ayrıca bkz. Whigs and Tories - UK Parliament, (Erişim tarihi: 15.02.2020), <https://www.parliament.uk/about/living-heritage/evolutionofparliament/parliamentaryauthority/revolution/overview/whigstories/>

³⁶ Parlamento’nun yetkilerinin genişlemesini isteyen burjuva ve püriten destekli parti. Tories’ler ile rekabet içindedirler. Bkz. (Erişim tarihi:15.02.2020) <http://whigs.uk/who-were-the-whigs/>

³⁷ Mete Tuncay, *Batı’da Siyasal Düşünceler Tarihi II*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2014, s.256.

oluştururken doğa tasviri ile başlar. Fakat Locke'un doğa durumu Hobbes'un tasviri ile taban tabana zıt olmakla kalmaz, aynı zamanda yalnızca devlet öncesi bir geçmişi değil, en azından belli bir kesim için de olsa her dönemi içine alır. Öyle ki iktidar sahipleri Locke'a göre doğa durumuna yakın bir konumdadırlar.³⁸

Locke, doğa durumundan çıkışı yine Hobbes ile benzer bir biçimde toplum sözleşmesiyle açıklar. Locke'unda Hobbes'unda doğa durumu ve ardından toplum sözleşmesi kurgusuna başvurmaları tesadüf değildir. 17. Yüzyılda İngiltere hem etnik hem dinsel açıdan oldukça bölünmüş bir haldedir.³⁹ Fakat bu noktayı açıklarken Hobbes'tan ayrılır. Toplum sözleşmesi ile yönetimin kullanabileceği erkler, sözleşme ile sınırlandırılır ve son sözün sahibi halktır.⁴⁰

A. JOHN LOCKE'UN HAYATI

Locke 1638 yılında, İngiltere'de küçük bir toprak sahibi ve hali vakti yerinde püriten bir babanın oğlu olarak doğmuştur. Babası bir avukattır ve parlamento tarafında yer alarak 1641 yılında başlayan iç savaşta krala karşı savaşmıştır.⁴¹ Dindar bir kadın olan annesinin Locke'un yetişmesinde önemli etkileri olmuştur. Başarılı bir öğrenim hayatı geçiren Locke başta Latince olmak üzere Yunanca ve İbranice gibi antik dilleri öğrenmiş ve Oxford'da Christ Church okuluna başlamıştır.⁴²

Locke'un hayali tıp doktoru olmaktı. Bu yüzden üniversite hayatı ve sonrasında tıp üzerine çalışmıştır. Bu gayreti ileride ona büyük bir fırsat yaratacaktır. Diploması olmadığı halde otuzlu yaşların ortasında tanıştığı Kont Cooper'ı ameliyat ederek iyileştirmesi ise hayatının dönüm noktası olur. Kont Cooper ileride başbakan olacak Locke'ta önemli siyasi görevlere getirilecektir. Locke, Tıp diplomasına ise nihayet 1675 yılında kavuşacaktır.⁴³

Aynı yıl Fransa'ya giden Locke, 4 sene kaldığı Fransa'da siyasi fikirlerinin temelini atmıştır. 1679'da döndüğünde ise İngiltere siyasi bir karmaşa içindedir. 1681'de Kont Cooper iktidardan düşmüş ve vatan hainliği ile suçlanmaktadır. 2. Charles ile parlamento arasında denetimi ele alma kavgası sürerken ve ufukta devrim olasılığı belirmişken Locke, Kont Cooper ile birlikte krala ve kardeşine suikast girişiminde bulunduğu iddiası ile suçlanır.⁴⁴ Kont her ne

³⁸ Locke, *Yönetim Üzerine İkinci İnceleme*, s. 23

³⁹ İngiliz tarihine alışageldik bakış açısının dışında etnik ve dini bölünmüşlükler üzerinden anlatan bir tarih yazını için bkz. Kearney, *Britanya Adaları Tarihi*. İngiliz tarihine iç bölünmüşlükleri odağında bu bakış Hobbes'ta ve Locke'ta doğa durumunun bir aksiyomdan çok deneyimlediklerini bir gerçeklik olduğunu gösterir. Her ne kadar hâkim literatür İngiliz siyasi tarihine karşı bütünlüklü ve merkezi bir bakış ile balsa dahi bu dönemde İngiltere bölük pörçük iktidar merkezlerinden oluşmakta merkezi bir iktidarın yoksunluğunu çekmekte olduğunun kabulü dönemin şartları ile çok daha uyumlu gözükmektedir. Üstelik İskoçlar, Galler, Anglosaksonlar ve İrlandalılar ayrı birer kültür odağı olarak; Presbiteryenler, Anglikanlar, Katolikler ve diğer mezhepler de inanç odaklı olarak birbirleri ile çekişme halindedir. Bkz. Kearney, *Britanya Adaları Tarihi*, s. 157-186.

⁴⁰ Tuncay, *Batı'da Siyasal Düşünceler Tarihi II*, s. 270.

⁴¹ John Marshall, *John Locke: Resistance, Religion and Responsibility*, Cambridge: Cambridge University Press, 1994, s. 3.

⁴² Marshall, *John Locke: Resistance, Religion and Responsibility*, s. 5.

⁴³ Hüseyin Arslan, "John Locke'un Siyaset Felsefesinin Temelleri Üzerine Bir Deneme", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2013, s.185.

⁴⁴ Marshall, *John Locke: Resistance, Religion and Responsibility*, s. 260.

kadar temize çıksa da hayatı için duyduğu endişe sebebiyle Hollanda'ya kaçar Locke'da aynı sebepten Kont'un peşinden gider.⁴⁵

5 yıl kaldığı Hollanda'da ileride İngiltere tahtına çıkacak Orange'lı William ile tanışma fırsatı elde eder. Bu sırada en tanınmış eserlerinden İnsan Anlığı Üzerine Bir Deneme'yi de bitirme olanağı bulur. Yönetim Üzerine İki İnceleme ise ancak İngiltere'de William'ın tahta çıkması ile ülkesine geri döndükten sonra yayınlanabilmiştir. İktidar gücü, Orange'lı William'ın İngiltere'ye gelişinden sonra kesin olarak monarşiden alınıp parlamentoya devredilirken John Locke kahraman bir figüre dönüşmüş ve siyasi görevler almıştır. 1700 yılına kadar bu görevleri yürüten Locke daha sonra bu görevlerden ayrılmış ve dinbilim ile uğraşmaya başlamıştır. 4 yıl süren hastalığı sonucunda 1704 yılında hayata gözlerini kapatmıştır.⁴⁶

B. DÖNEMİN BAŞLICA OLAYLARI VE GENEL SİYASİ DURUM

John Locke'un yaşadığı dönem 17. Yüzyılın başlarındaki İngiltere'den oldukça farklıdır. Her ne kadar Hobbes ile aynı yüzyılın insanları olsalar dahi Locke ile Hobbes birbirlerinin ötekisi olarak kalacaklardır denilebilir. 17. Yüzyıl İngiltere'sinde, bankalar ve çekler, senetler, borsalar, süreli yayınlar, birçok bilimsel gelişme hayatın içine dahil olmuştur. 1660'ta 2. Charles parlamentoyu feshetmiş ve restorasyon dönemini başlatmıştır. Bu dönemde Cromwell öncesi siyasal yapıya dönmek istenmiş monarşi gittikçe güçlenmek istemiş ve parlamento dahi kral yanlılarının çoğunluğu altında toplanmış ve kral siyasal anlamda oldukça güçlenmiştir.⁴⁷ Bu parlamento 1679 yılına kadar görevde kalmıştır. 1688'e⁴⁸ kadar süreçte ülkede siyasi gerilim gittikçe tırmanmış, Püritenler ciddi itibar kaybı yaşamışlar ve kral en son 1688'de Parlamantonun en geç kasım ayında toplanacağını duyurmuştur.⁴⁹ Aynı yıl 5 ayrı psikoposun imzası ile Orange'lı William İngiltere'ye davet edilmiş bu sırada James İngiltere'den kaçmış ve kansız bir devrimin neticesinde restorasyon döneminde çıkan yasalar Bill of Rights ile geçersiz sayılmıştır.⁵⁰

17. yüzyılın ikinci yarısı özellikle 1688 Püriten Devriminden itibaren hükümetin başlıca amacı üretimi teşvik etmek olmuş genel refah seviyesi gözle görülür bir biçimde artmıştır.⁵¹ Politik düzen de bu değişime ayak uydurmuş, mülk sahipleri kendilerini güvende hissetmeye başlamışlar zenginler parlamentoya rahatça girebilmiş avam kamarasının önemi artmıştır. Sonuç olarak üç aşamalı savaş avam kamarasının kesin zaferi ile sonuçlanmış ve Protestan bilinci

⁴⁵ Mehmet Ali Alioğulları, *Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2019, s. 479.

⁴⁶ Alioğulları, *Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler*, s. 479.

⁴⁷ Hill, *The Century of Revolution*, s. 305.

⁴⁸ Literatürde 17. Yüzyıl İngiliz Devrimi, 1688 de muhteşem devrim olarak kabul görse de bu olayları daha çok bölünmüş bir iktidar sorunu olarak değerlendiren daha sağlıklı bir görüş için, Bkz. Kearney *Britanya Adaları Tarihi*, s. 186

⁴⁹ Hill, *The Century of Revolution*, s. 198.

⁵⁰ Hill, *The Century of Revolution*, s. 306.

⁵¹ Hill, *The Century of Revolution*, s. 305.

ile paralel olarak bu dönem kapitalizmin yükselişinin hızlanarak devam ettiği bir dönem olmuştur.⁵²

C. JOHN LOCKE: ÖZGÜRLÜKLERDEN MÜLKİYET UĞRUNA VAZGEÇİŞ

“Rönesans kapitalistin elindeki servet ve güç onda olmadığından, ayrıca insanlarla ve evrenle bir olma duygusunu da yitirdiğinden, bir bireysel hiçlik ve çaresizlik duygusu sarar içini. Cennet, bir daha bulunmamak üzere yitirilmiştir, birey tek başına, dünyaya karşı durmaktadır-sınırsız ve tehdit edici bir dünyaya fırlatılmış bir yabancısıdır o. Yeni özgürlük, derin bir güvensizlik, güçsüzlük, kuşku, yalnızlık ve kaygı yaratacaktır. Bireyin başarıyla ayakta durabilmesi için, bu duyguların hafifletilmesi gerekir.”⁵³

Locke’a göre doğa durumunda insan başkasının izni veya iradesine bağlı olmadan eylemlerini gerçekleştirdiği bir özgürlük durumudur. Aynı zamanda iktidar ve yargı karşılıklıdır ve kimsenin başkasından daha fazlasına sahip olmadığı bir eşitlik içindedir.⁵⁴ Locke için tekrar belirtmekte fayda vardır ki Hobbes ile hemen hemen aynı dönem yaşamıştır ve siyasi olarak onun karşısındadır. Yönetim Üzerine İki inceleme adlı eserinde, insan doğasına ve siyasete ilişkin ayrıntılı olarak düşüncelerini yazan Locke’un ortaya attığı teorinin mihenk taşı bu bağlamda güvenlik arayan bir toplum ile toplumla arasında bir uçurum olan bir iktidar değil mülkiyettir.

Hem iç savaşta hem sonrasında monarşi yanlıları kaybederken parlamento dolayısıyla Locke’un saflarında yer aldığı burjuva sınıfı gittikçe güçleniyordu. İç savaş ve siyasi çekişmelerin yarattığı *doğa durumu* bu sebeple Hobbes için kaçılması gereken bir durumken Locke için bir başıbozukluk durumu değil bir özgürlük durumudur ve Hobbes’un görüşünün aksine, özgürlüğe Locke olumsuz bir anlam yüklememiştir. Bu özgürlük durumu içinde yasak olan tek şey keyfi yere birini öldürmektir.⁵⁵ Locke’un teorisi bu bağlamda genel olarak elindekileri koruma dürtüsü ve kaybetme korkusu etrafında şekillenir.

Locke’a göre insanlar doğa durumunda mutludurlar ve tanrı buyruğu olan doğa yasaları çerçevesinde özgürce yaşarlar.⁵⁶ Locke’un elindekileri koruma yani mülkiyet hakkının kutsallığına yönelik düşüncesi beraberinde doğa durumundaki insanların neden siyasi bir otorite altına girmek istedikleri sorusuna da bir cevap olur. Doğa durumunda mutlu, özgür ve eşit olan insanın aynı zamanda herkesin herkese karşı savaşı içinde olmasa da birbirine karşı iktidar pozisyonunda olduğu bir düzen içinde yaşıyor oluşundan gelir. Bu durum potansiyel bir kargaşa ve kaos düzenidir. Locke doğa durumunu tatmin edici bir biçimde açıklamak konusunda yetersiz kalır.⁵⁷

⁵² Hill, *The Century of Revolution*, s. 308.

⁵³ Fromm, *Özgürlükten Kaçış*, s. 80.

⁵⁴ Locke, *Yönetim Üzerine İkinci İnceleme*, s. 13

⁵⁵ Locke, *Yönetim Üzerine İkinci İnceleme*, s. 20

⁵⁶ Locke, *Yönetim Üzerine İkinci İnceleme*, s. 15

⁵⁷ H. Gökçe Zabunoğlu, “Toplum Sözleşmesi Bağlamında John Locke'un Devlet Anlayışı”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2016, s. 442.

Locke'un yetersiz kaldığı noktayı ilerde Rousseau, insanların, kaynaklar paylaşımına yetmediğinde savaşılmaya başladığını açıklayarak tamamlayacaktır.⁵⁸ Bu noktada Rousseau'ya özel bir parantez açmak gerekir. Rousseau, ortaya koyduğu doğa durumu tasviri ile de Hobbes ve Locke'tan ayrılır. Öte taraftan bu yazarların tamamlayıcısı rolünü üstlenir. Hobbes ve Locke doğa durumu tasvirinde iki ayrı ucu simgeler. Bu iki ayrı ucu birer nokta olarak düşünürsek bu noktaları birleştiren doğru da doğa yasaları kavramı olarak karşımıza çıkar. Oysa Rousseau, doğa durumunda kesin evrensel yasaların varlığından bahsetmez. Rousseau'ya göre insan doğa durumunda iyidir fakat menfaatlerinin peşindedir, hedonisttir, ahlak duygusundan yoksundur çünkü ihtiyacı yoktur, konuşmaya gereksinim duymadığı için iletişim kuramaz ilkel dürtüleri ile hareket eder.⁵⁹ İnsanın içindeki kötülüğü ortaya çıkaran ise toplumsal kurumlardır. Bu bağlamda doğa durumunda birey olarak yalnız olan insan Locke'un tasviriyle uyuyurken Rousseau insanın toplumsallaştıkça Hobbes'un tasvirine yaklaştığını düşünür. Bu bağlamda Rousseau, iki düşünürün ayrı uçlarında durdukları doğrunun dışında kalır fakat ikisi ile de aynı düzlemindedir. Böylece Hobbes, Locke ve Rousseau fikirleri bağlamında bir üçgenin ayrı noktalarını ve birbirlerine karşı farklı zıtlıkları teşkil ederler.⁶⁰

Locke'un gün yüzüne çıkarmadığı asıl amacı mülkiyet hakkının korunmasıdır. Yazara göre insan kendi bedeninin sahibi olduğu için fiziksel emeğinin ürünü olan her türlü fayda da ona ait olmalıdır.⁶¹ Keza bu sahip olma eylemi başkasına zarar vermediği sürece geçerlidir. Çünkü önemli olan bütünü mutluluğudur. Bu bağlamda Locke insanın ihtiyacından fazlasına sahip olmasına karşıdır. Locke mülkiyet hakkının korunmasına özel bir önem atfetmiş ve bu amaca farklı bir yoldan ulaşmaya çalışmıştır.

Locke'un doğa durumu tasvirine yakından baktığımızda aslında doğa durumu tasviri yaşadığı dönemin bir yansımasıdır. Bu bağlamda Hobbes'un aksine insan da doğa durumunda kötü sonuçlar ile karşılaşmamıştır çünkü Locke siyasi otorite boşluğunun olduğu sırada bir bakıma kazanan taraftadır. Krallık ve Aristokrasi Locke'un yaşadığı dönemde her ne kadar oldukça çalkantılı bir biçimde olsa da iktidar güçlerini parlamentoya özellikle de Avam Kamarasına devretmektedir. Fakat Locke bir taraftan bu iktidar değişimi sürecinde monarşi taraftarlarının ellerindeki gücü nasıl kaybettiklerine de şahit olmuştur. Bir dönüşüm süreci içinde olan 17. Yüzyıl İngiltere'sinde tek gücü kendi elde ettiği ve ailesinden kalan mülkü olan Locke'un, doğuştan bahşedilmemiş gücünü kaybetmekten bir Gentry olarak korkması oldukça normaldir. Bu sebeple kuramında doğa durumundan çıkarak bir devletin kurulmasını gerekli görmüştür. Bu gerekliliğin altında yatan neden öngörülebilir bir düzen arzusudur. Öngörülebilirlik, gücünü mülkiyetinden alan her bireyin vazgeçilmez isteğidir. O yüzden Orange'lı William'ın

⁵⁸ Jean - Jacque Rousseau, *İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı ve Temelleri Üzerine Konuşma*, İstanbul: Say Yayınları, 1990, s. 152-153.

⁵⁹ Rousseau, *İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı ve Temelleri Üzerine Konuşma*, s. 128

⁶⁰ Rousseau'nun doğa durumu ve toplum sözleşmesi bağlamında diğer düşünürlerle karşı olan pozisyonunu kısmen açıkladığı görüşleri için bkz. Rousseau, *İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı ve Temelleri Üzerine Konuşma*, s. 95 yine aynı eserde J.L. Lecercie'nin bu konu hakkında oldukça aydınlatıcı yorumu için bkz. Rousseau, *İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı ve Temelleri Üzerine Konuşma*, s. 42-44

⁶¹ Locke, *Yönetim Üzerine İkinci İnceleme*, s. 39 vd.

dahi sahip olduğu erkin arttırılması konusunda tepki göstermiştir.⁶² Çünkü monarşi, tüm yetkinin tek bir kişide toplanması demek olup toplumun geleceğini de tek bir kişinin fikirlerine bırakmaktır ki bu durum burjuva toplumu için belirsizlikten başka bir anlama gelmemektedir. Oysa burjuvazi için öngörülebilir bir siyasi düzende başta ekonomik olanlar olmak üzere toplumu etkileyecek bütün kararların uzun süreçlerde alınması ve bu kararların yaratacağı değişime hazırlanmak için gereken sürenin böylece elde edilebilmesi bununla beraber bürokrasinin rasyonel bir biçimde sorunsuz ve hızlı bir biçimde işlemesi gerekmektedir. Burjuvanın mülkiyetle var olması ve mülkiyeti koruma çabası Locke'un kuramında kendisine böylece zorunlu olarak yer bulmuştur, soyluların hakları nasıl doğuştan ve kutsal sayılıyorsa o da sahip olduğu şeye yani mülkiyete kutsallık atfetmek istemiş bunu da dolambaçlı bir yol izleyerek yapmaya çalışmıştır.

Locke, siyasal erki; güçten bağımsız, kuvvet ve şiddetin ürünü olmayan buna karşın mülkiyeti korumak için ölüm cezası dahil cezalandırma gücüne haiz, yasalar koyabilen, koyduğu yasaları uygulamaya muktedir ve devleti dış tehditlere karşı korumakla yükümlü topluluğun gücünü ise yalnızca kamunun iyiliği için kullanan bir kuvvet olarak tanımlar.⁶³ Siyasal erk oluşmadan önce insanlar tam bir *özgürlük* halinde ve eşit bir şekilde yaşamaktadırlar.⁶⁴ Locke bu durumu bir özgürlük hali olarak değerlendirir fakat bunun bir düzensizlik olduğunu reddeder. Doğa durumunda dahi insanlar kendi kişiliğini ve mallarını korumakta sınırlanamaz bir yetkiye sahip olsalar dahi meşru bir gerekçe olmadıkça daha önce belirttiğimiz gibi intihar edemezler veya başka birini öldüremezler.⁶⁵ Locke'un bu bakış açısı özgürlük kavramı ile bağdaşmamaktadır. Çünkü bir boyunduruktan yoksun durumdaki insanın özgürlüğü de Hobbes'un belirttiği gibi sınırsız olmalıdır. Oysa Locke'a göre doğa durumunda dahi uyulması gereken doğa yasaları özgürlüğün bir başkasının sınırında bittiğini emreder. Locke, doğa durumunu bir varsayım olmanın ötesine taşır. Locke'a göre "...dünya üzerindeki Bağımsız yönetimlerin bütün prensleri ve yöneticileri doğa durumunda olduklarından Dünyada, en azından belirli sayıda insanın doğa durumunda bulunmadığı bir dönemin hiç olmadığı ve bundan sonra da olmayacağı açıktır."⁶⁶

Doğa durumu açıkça görüleceği üzere *kendi kişisinin ve sahip olduklarının mutlak efendisi* olan insanın içinde bulunduğu durumu tasvir eder. Locke'a göre insanın doğa durumundan çıkmak isteyişinin temel sebebi mülkiyet hakkının bu durumda oldukça korunmasız ve bu sebeple insanın sürekli tehlikeler ile dolu bir durum içinde yaşamak zorunda kalmasıdır.⁶⁷

⁶² Tuncay, *Batı'da Siyasal Düşünceler Tarihi II*, s. 256.

Öte taraftan Locke özünde bir özgürlükçü değil pragmatisttir. Özgürlüklerin savunulması bu bağlamda Locke için bir amaçtan ziyade araçtır. Locke, *Hoşgörü Üstüne Bir Mektup*'ta mezhep özgürlüğünden bahseder fakat Katoliklik ve ateizm bu özgürlük düşüncesinden nasibini almaz. Bkz. Richard Vernon, *Locke on Toleration*, Cambridge: Cambridge University Press, 2010, s. xiii. Katolikler ve ateistler güvenilmezlerdir ve müsamaha gösterilmemelidir fakat püritenler dini hoşgörüden faydalanmalıdırlar! Mülkiyet, başta Locke'a göre ihtiyacı olduğu kadarınadır fakat paranın icadı gerçekleşmiş ve üretim fazlası dağıtılmak yerine altına dönüştürülerek israfın önüne geçilir. Bkz. Locke, *Yönetim Üzerine İkinci İnceleme*, s. 56

⁶³ Locke, *Yönetim Üzerine İkinci İnceleme*, s. 135

⁶⁴ Locke, *Yönetim Üzerine İkinci İnceleme*, s.105

⁶⁵ Locke, *Yönetim Üzerine İkinci İnceleme*, s. 20.

⁶⁶ Locke, *Yönetim Üzerine İkinci İnceleme*, s. 23.

⁶⁷ Locke, *Yönetim Üzerine İkinci İnceleme*, s. 133.

Dolayısı ile insanları kendilerini siyasal bir erkin gücü altına girmeye zorlayan saik mülkiyetin korunmasıdır. Doğa durumunda, bilinen bir yasanın eksikliği hissedilir, tarafsız bir yargıç yoktur bu sebeple hırs ve intikam duyguları insanları olması gerekenden daha ileriye götürür.⁶⁸ Bu yüzden insanlar toplumsallaşma ihtiyacı hissederler ve doğa durumunun bütün güzel yanlarını terk etmek durumunda kalırlar.⁶⁹ Bu noktada Locke ciddi bir çelişkiye düşmüştür. Çünkü Locke'a göre insanlar ihtiyaçlarından fazlasına sahip olmayı gereksiz ve onursuz bir davranış saydıkları gibi yeryüzünde herkese yetecek kadar mülkiyet hakkına konu olacak arazi bulunmaktadır.⁷⁰ Öyleyse mülkiyet hakkı korunması gereken bir hak olmaktan çıkması gerekirken düşünür'e göre tam da korunması için insanlar özgürlüklerinden dahi vazgeçmeyi göze almışlardır.

John Locke'un kuramının temelinde neden mülkiyetin olduğunu anlayabilmek ve mülkiyet ile siyasal erk ve toplum arasında kurduğu ilişkiyi kavrayabilmek için Püriten anlayış çerçevesinde sahip olmak kavramı ve olmak kavramı arasındaki ilişkiyi anlamak gerekir. Püritenlik 16. Yüzyılda İngiltere'de ortaya çıkmış aşırı Protestan bir akımdır. Kilisenin, sonradan ortaya çıkan ve kutsal metinlerde olmayan her türlü uygulamasına karşı çıkan Püritenler Kraliçe Elizabeth döneminde aşırı katı dini uygulamaların sembolü olmuşlardır.⁷¹

Püritenlik ilk olarak yarım kalmış İngiliz kilisesi reformunu tamamlamak için başlamış bir hareket olarak gözükür. Kral 8. Henry'nin İngiliz kilisesini Roma Katolik kilisesinden ayırması ile başlayan protestanlaşma süreci Kral 6. Edward döneminde en yoğun dönemini yaşamış fakat İngiltere Kraliçe Mary döneminde yeniden Katolik kilisesine bağlanmıştır.⁷² Bu süreçte pek çoğu öldürülen Protestanlardan bir kısmı kaçarak Cenevre'de Calvin'in kilisesine sığınmıştır. 17. Yüzyıla gelindiğinde ise Kraliçe Elizabeth'in idaresinin son yıllarında ve 1. James iktidarında kilise tartışmaları ılımlı bir havaya bürünmüştür.

Locke'un Yönetim üzerine birinci incelemesinde eleştirisini yaptığı Richard Hooker başta olmak üzere ılımlı din adamları tarafından Calvinizm yumuşatılmaya çalışılmıştır. 1640 yılında 1. Charles döneminde Püritenler halkın karşı koymasına rağmen İngiltere'den sürülmüş, İngiltere'de kalan püritenler ise krala karşı mücadeleye devam etmişler ve hem politik alandaki kralın uygulamalarına hem de dini yeniliklere karşı muhalefetlerini sürdürmüşlerdir. Avam Kamarasının reformcuların eline geçmesi ile kral ile parlamento arasında çıkan yukarıda bahsettiğimiz savaş sonucunda Oliver Cromwell başa geçmiş ve bu olay Püriten Devrimi olarak adlandırılmıştır.⁷³

Calvincilik, bir orta ve alt sınıf mezhebi olarak ortaya çıkmıştır.⁷⁴ Değişim dönemi İngiltere'sinde bu mezhepler bireylerin bir taraftan değişimin farkına varmalarını sağlıyor öte

⁶⁸ Burcu Değirmencioglu, "John Locke'ta Doğa Durumu ve Direnme Hakkı, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2016, s. 385

⁶⁹ Locke, *Yönetim Üzerine İkinci İnceleme*, s. 133.

⁷⁰ Locke, *Yönetim Üzerine İkinci İnceleme*, s. 57.

⁷¹ Ali İsra Güngör, "Hıristiyanlıkta Püriten Anlayış ve Etkileri", *Dini Araştırmalar Dergisi*, 2005: s.8.

⁷² Güngör, "Hıristiyanlıkta Püriten Anlayış ve Etkileri", s.10.

⁷³ Güngör, "Hıristiyanlıkta Püriten Anlayış ve Etkileri", s.11.

⁷⁴ Fromm, *Özgürlükten Kaçış*, s. 81

tarafından bu değişimin yarattığı güvensizlik duygusuna cevap veriyorlardı. Locke'un orta sınıf Püriten bir aileden geliyor oluşu bu bağlamda kuramı açısından dinsel öğretinin önemini göz ardı edilemeyecek bir boyuta taşımaktadır. Locke'un yaşadığı çelişkiler de bu noktadan kaynaklanmaktadır. Bir taraftan soylu olmayan Locke'ta, varlığını sürdürebilmek için sahip olmak güdüsü mevcuttur. Öte taraftan geldiği toplumsal sınıf açısından bakıldığında:

“Orta sınıfın, çok zenginler ile çok yoksulların arasındaki konumu, bu sınıfın tepkisini çok karmaşık ve birçok bakımdan çelişkili hale getiriyordu. Yasayı ve düzeni korumak istiyorlardı, ama yükselen kapitalizm kendileri için yaşamsal tehlike oluşturuyordu. Orta sınıfın başarılı üyeleri bile büyük kapitalistlerden oluşan küçük grup kadar zengin ve güçlü değildi... Paralı sınıfın lüksü, onlardaki küçüklük duygusunu artırıyor ve içlerini kıskançlık ve öfkeyle dolduruyordu.”⁷⁵

Locke, bu bağlamda kendi sınıfının çıkarları ile örtüştüğü müddetçe mülkiyeti savunmuş bir yazar olarak karşımıza çıkar. İnsanların kendilerine yetecek kadar olandan fazlasına sahip olmalarını *onursuzluk* sayması bunun en açık göstergesidir. Bu iki sınıfın örtüşen ortak çıkarlarının en belirgin olanı ise sahip olma ve sahip olduklarını koruma tutkusudur.

Fromm'a göre sahip olma davranışının altında özel mülkiyet kavramı yatar.⁷⁶ Önemli olan bir sorumluluk yüklenmemiş bir biçimde sahip olmak ve en büyük hak da sahip olunan nesneyi saklayabilmek ve kendine ait kılmaktır. Bu tutku diğer bütün isteklerin önüne geçmekle kalmaz hayat amacı haline gelir.⁷⁷ Oysa bu durum Hristiyanlıkta açgözlülük (avarice) ile eş anlamlıdır ve 7 büyük günahın biridir. Locke az önce bahsettiğimiz gibi bu konuda yaşadığı iç çelişkidendir dolayı ölçülü olmak kaydıyla sahip olmayı kutsamıştır.

Sahip olmak, olmak fiilini gerçekleştiremeyen burjuvanın bu sebeple hissettiği boşluğu dolduran suni bir tatmin aracı olarak karşımıza çıkar. Bu tatmin aracının, “*Kazanç- Kar – Mülkiyet temelleri üzerine kurulu bir toplumun sahip olmak eğiliminde bir sosyal karakter yaratacağı kesindir.*”⁷⁸ Oysa sahip olmak, olmak fiilinin karşısında yer alır ve insanın kendisini gerçekleştirmesinin önünde engel oluşturur. Kendini gerçekleştiremedikçe insan tatmin duygusunu öteki tarafta arayarak mülkiyet hakkına daha sıkı sarılmak zorunda kalır. Böylece mülkiyet hakkını savunmak için güçlü ve zengin bir burjuva olmak bir gereklilik olmaktan çıkar. Az veya çok bir mülkiyete sahip olmak yeterli hale gelir. Mülkiyet kökenli davranış beraberinde bağımlılık duygusunu getirir. Bu bağımlılık ister istemez egemenlik kavramı ile ilişkilendirir. “...bir canlının egemenlik altına alınıp, denetlenebilmesi ise, isteklerini kırarak bir şiddet kullanılmasını gerektirir. Özel mülkiyet de mallarımızı, onları bizden almak isteyenlere karşı koruyabilmemiz için, yine belirli bir gücü ve iktidarı şart koşar.”⁷⁹

Kapitalizmin ortaya çıkışından evvel, insanlar kendi benliklerini ait oldukları dinde, bağlı oldukları feodal beylerin toprağında veya sahip oldukları unvanlarda, soylarında bulurlardı. Kapitalizm ve kapitalizmi destekleyen yeni mezhepler ortaya çıktıkça birey bir taraftan özgürlükler artarken öte taraftan kendisini yalnız ve soyutlanmış bir halde benliğinden

⁷⁵ Fromm, *Özgürlükten Kaçış*, s. 96

⁷⁶ Erich Fromm, *Sahip Olmak ya da Olmak*, İstanbul: Say Yayınları, 2017, s.104

⁷⁷ Fromm, *Sahip Olmak ya da Olmak*, s. 99

⁷⁸ Fromm, *Sahip Olmak ya da Olmak*, s.140

⁷⁹ Fromm, *Sahip Olmak ya da Olmak*, s.109

koparılmış halde buldu. Mülkiyet bir duygu olarak bu şaşkınlığın ve soyutlanmışlığın yarattığı güvensizliğe karşı bireyin benliğinin temeli haline gelmiştir.

“Bir kişi olarak ‘o’ ve sahip olduğu mülk birbirinden ayrılamazlardı. Kişinin bedeni nasıl benliğinin bir parçasıysa, giysileri ya da evi de aynı şekilde benliğinin parçalarıydı. Bir kimse olduğu konusundaki güveni azaldıkça mülkiyet sahibi olma gereksinimi arttı. Bireyin mülkü yoksa ya da onu yitirdiyse, kendi benliğinin önemli bir parçasından yoksun demektir ve bir anlamda ne kendisi, ne de başkaları onu dört başı mamur bir birey olarak görmüyorlardı.”⁸⁰

Locke’un kuramı bu bağlamda sahip olduğu nesnelere yani üstüne inşa ettiği benliğini veya bir başka deyişle benliğini üzerine inşa edebileceği şeyleri kaybetme korkusunun etrafında şekillenmiştir. Benliğini kaybetmek yerine özgürlüğünü kaybetmeyi yeğlemiş fakat değişen toplum içinde özgürlüğünden de Hobbes gibi hepten vazgeçmeyi de göze alamamıştır. Çünkü bir Leviathan, mülkiyet hakkına da saygı göstermeyecektir. O yüzden Locke’un siyasal erkinin temel vasfı insanın sahip olduklarıyla yarattığı benliğini yani sahip olduklarını koruyacak kadar güçlü fakat bu hakka hanel getiremeyecek kadar da zincirlenmiş bir güç olmaktır.

SONUÇ

Çalışmamızda hem hayatlarına hem yaşadıkları döneme hem de ortaya attıkları fikirlere değindiğimiz iki yazar: Thomas Hobbes ve John Locke’un farklı hayat tecrübeleri ile farklı sonuçlara ulaştıklarını görüyoruz. Elbette bu farklılığın sebepleri salt sosyo-psikolojik sebeplere indirgemek dar bir bakış açısının sonucu olacaktır. Fakat bir korelasyonun olduğu da yadsınmaz.

Thomas Hobbes, gerek kendisinin bahsettiği korkulara dayalı ruh hali gerekse içinde bulunduğu çevreden dolayı açıkça olması gerekeni mutlak güçte ve tahakküm pratiklerinde bulmuştur. Hobbes’a göre mutlu bir toplumun formülü hem beden hem ruhen gözle görülür bir tanrıya tabiiyettir. Böylece Otto Rank’in yukarıda bahsettiğimiz doğum travması kavramı ile korkularından kaçacak daha doğrusu korkacağı olgularla yüzleşme işini tanrısına yani Leviathan’a bırakmış olacaktır. Öte yandan John Locke püriten bir geleneğin temsilcisidir. Ortaya attığı doğa durumu ve devlet kavramına yönelik fikirler de bu bağlamda okunduğunda Thomas Hobbes ile hemen hemen aynı dönemlerde yaşamış olsa dahi neden bambaşka bir pencereden baktığı anlaşılacaktır. Hobbes için önemli olan güven içinde yaşamakken, John Locke elde edilen kazanımların korunmasını arzular. Bu kazanımları mülkiyet ile özdeşleştirir.

Aynı dönemde yaşamış fakat taban tabana zıt görüşler ileri sürmüş iki yazarın fikirleri arasındaki bu derin uçurumun bize anlatmak istediği hususlar var. Öncelikle yazarların içinde bulunduğu sosyo-ekonomik çevre, yaşantıları ve travmaları ortaya attıkları fikirleri kuşkusuz etkiliyor. Bu etkileşim Antik Çağda, demokrasiye karşı çıkan Atinalı filozoflarda dahi belirgindir. Thomas Hobbes ve John Locke arasındaki uçurum, düşünürlerin ortaya attıkları fikirleri yalnız yaşadıkları dönemin sosyolojik olayları ile değil, bu olayların neresinde bulduklarını nasıl konumlandıklarını da dikkate alarak incelememiz gerektiğini anlatıyor.

⁸⁰ Fromm, *Özgürlükten Kaçış*, s. 134

KAYNAKÇA

- Alioğulları, Mehmet Ali. Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler. İstanbul: İletişim Yayınları, 2019.
- Arslan, Hüseyin. «John Locke'un Siyaset Felsefesinin Temelleri Üzerine Bir Deneme.» Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2013: 181-204.
- Aubrey, John. Aubrey's Brief Lives. Londra: Vintage Classics, 2016.
- Değirmencioğlu, Burcu. «John Locke'ta Doğa Durumu ve Direnme Hakkı.» Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2016: 375-410.
- Fromm, Erich. Özgürlükten Kaçış. İstanbul: Say Yayınları, 2017.
- . Sahip Olmak ya da Olmak. İstanbul: Say Yayınları, 2017.
- Güngör, Ali İsrâ. «Hıristiyanlıkta Püriten Anlayış ve Etkileri.» Dİni Araştırmalar Dergisi, 2005: 7-26.
- Hill, Christopher. The Century of Revolution 1603-1714. London: Routledge, 1980.
- Hobbes, Thomas. Leviathan. İstanbul: Yky Yayınları, 2013.
- Kearney, Hugh. Britanya Adaları Tarihi. İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2019.
- Kılıç, Yavuz. «Hobbes, Locke ve Rousseau'da Doğa Durumu Düşüncesi.» Erciyes Üniversitesi Felsefe Bölümü Dergisi, 2015: 97-117.
- Locke, John. Yönetim Üzerine İkinci İnceleme. Ankara: Eksi Kitaplar, 2016.
- Marshall, John. John Locke: Resistance, Religion and Responsibility. Cambridge: Cambridge University Press, 1994.
- Rank, Otto. The Trauma of Birth. Londra: Kegan Paul, Trench, Trubner & Co., Ltd, 1929.
- Rousseau, Jean - Jacques. İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı ve Temelleri Üzerine Konuşma. İstanbul: Say Yayınları, 1990.
- Salihpaşaoğlu, Yaşar. Din ve Devlet Arasındaki İktidar Mücadelesi: Avrupa Örneği. Ankara: Adalet Yayınevi, 2014.
- Tuncay, Mete. Batı'da Siyasal Düşünceler Tarihi II. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2014.
- Vernon, Richard. Locke on Toleration. Cambridge: Cambridge University Press, 2010.
- Yaka, Aydın. Sosyoloji Yazıları: ÇAtışma Kültüründen Uzlaşma Kültürüne. İstanbul: Gündoğan Yayınları, 2018.
- Zabunoğlu, Hamdi Gökçe. «Toplum Sözleşmesi Bağlamında John Locke'un Devlet Anlayışı.» İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2016: 431-456.
- Zabunoğlu, Yahya. «Hobbes: Hayatı, Eserleri ve Hukuki Fikirleri.» Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 1959: 219-240.
- İnternet Kaynakları
- Britannica, T. Editors of Encyclopaedia. "Whig and Tory." Encyclopedia Britannica, (erişildi: 15.02.2020) <https://www.britannica.com/topic/Whig-Party-England>
- Eski Ahit (erişildi: 01.02.2021) https://www.lds.org/bc/content/shared/content/english/pdf/language-materials/83290_eng.pdf?lang=eng
- Hobbes, Thomas. «De Cive.» public-library. 1657. <http://www.public-library.uk/ebooks/27/57.pdf> (erişildi: 12 10, 2020).